

Bu Sayıda

Gramscici çözümlemenin yeniden yükselişe geçtiği bir dönemdeyiz. Hegemonya, hegemonya krizi, pasif devrim, aydınların rolü sorunu, transformizm gibi kavramlar ve kavramsal çerçeveler eliyle yürütülen “şimdi”yi anlama ve dönüştürme çabasındaki çalışmaların sayısında önemli bir artış olduğu gözle görülür bir gerçek. Gramsci’yi konu alan, onun perspektifini farklı disiplinlere uyarlayarak açıklayıcı gücünü sınanan çalışmaların akademide giderek daha fazla yer bulduğu da açık. Öte yandan ülkemizde de Gramsci’nin teorik çerçevesine duyulan ilgide, hem telif hem de çeviri eserlerin sayısındaki artış dikkate alındığında, belirgin bir artış olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bu bakımdan Praksis olarak Yeniden Gramsci sayısında Gramsci’nin bu yükseliş içinde hangi pratik politik meselelerle ilintili olarak devreye sokulduğunu; bu yeniden yükseliş içinde Gramsci’nin yorumlanma biçimlerinin doğurduğu yeni teorik meseleleri ve elbette praksis felsefesi çerçevesinde, bu gerçekliğin devrimci bir tarzda dönüştürülmesi için pratikle teorinin gireceği ilişki biçiminin açılmasında Gramsci’nin bugün için neler önerebileceğini tartışmak istedik.

Marksistler arasında Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından hüküm süren yenilgi halet-i ruhiyesi, akademide kendisini praksis felsefesiyle bağını koparmış kuramsal soyutlamalara ve hatta toplumsal/siyasal süreçlere müdahale etmenin yollarını arayan, günceli teori içinde anlamlandırırken, teoriyi de güncelleştirebilen bir kuşağın ardsıra gelen bir siyasal dejenerasyon çağına kapı aralamıştı. Durum değişiyor. Yeni bir dönemin içinden geçiyoruz. Bir yandan kapitalizmle ilintili olarak belirginleşen “felaket kapitalizmi”, “ahir zamanlarda yaşamak” tespitleri uluslararası çapta hızlanan bir çözülmenin yaklaştığına işaret ederken, böyle dönemler aynı zamanda “yeniden”ler dönemi olarak da ortaya çıkabiliyor. “Yeniden”ler döneminin içindeyiz. Dünyanın farklı coğrafyalarında kendini gösteren isyanlar, meydan işgalleri, toplumsal protesto dalgaları ve aşağıdan demokrasi taleplerinin yoğunlaşması bunun pratik göstergeleri. Kuşkusuz ki diyalektik dışı bir tekrarın uzantısı olarak değil, somut durumun bugünkü somut tahlili üzerinden bir “yeniden” döneminin içinden geçiyoruz. Dejenerasyondan rejenerasyona doğru geçişin teorik köprüsünde ise böyle dönemlerde şu tabela eksik olmuyor: “Ne Yapmalı?” Burada “yeniden”, hem var olan durumu teorik olarak açıklamayı hem de onu dönüştürmeyi ve bu bağlamda da siyasalı göreve çağırarak ilerliyor.

Böyle dönemler, kendiliğinden çöküş teorilerine karşı “ne yapmalı?” sorusunun olduğu kadar, “neden yapılamadı?” sorusunun da ön plana çıktığı dönemler. O nedenle yükselen protesto hareketlerine eşlik eden siyasal olgulara bakmakta yarar var. Yunanistan ve İtalya örneklerinde de görüldüğü gibi, kapitalist kriz dinamikleri burjuva demokratik temsil kanallarının artan oranda tasfiye edildiği ve eşzamanlı olarak baskı aygıtlarının egemenliğinin tahkim edildiği otoriter bir dönemin de kapısını açıyor. Hal böyle olunca Gramsci’ye güncel politik ve teorik müdahale adına, yani “praksis felsefesi” adına bir çağrı yapmakta fayda olduğu saptaması, bu sayının ortaya çıkış nedenini oluşturuyor. Somut ve yeni olan “durum”a politik, teorik ve son tahlilde pratik müdahale derdi olanların Gramsci fikriyatı üzerinden bir “yeniden” çağrısı önermeleri için bir sayı hazırladık.

Bir yanıyla “yeniden” diyerek, somut koşullar içinde yeni duruma özgü hegemonya sorunsalını tartışmaya açmayı, diğer yanıyla emekçi sınıfların bağımlılıktan eylemliliğe geçiş süreçlerinde izlenen egemen sınıf stratejilerini Gramsci’nin geride kalan yüzyıldan hatırlatmalarıyla birlikte ele alarak yeni içinde “eski”nin izlerini sürmeyi hedefledik. Çünkü Gramsci’yi hegemonya kuramı çerçevesinde “Ne Yapmalı?” sorunsalı etrafında anlamlandırdığımız kadar, “pasif devrim” belirlemeleri ekseninde de “Neden Yapılamadı?” sorununun teorisini olarak görüyoruz. Yeni politik durum içinde “rejenerasyon”/ “mayalanma” nüvelerinin yeniden “dejenerasyon”a evrilmemesi için, emekçi sınıfların politik eylemlilik süreçlerinin ve potansiyel kitle eylemliliklerinin bugünkü Ortadoğu ve Kuzey Afrika’daki kitle hareketlerinin evriminde giderek gözlemlendiği üzere, egemen sınıflarca “boynunun vurulmaması” için, “neden yapılamadı?” sorununun, “ne yapmalı?” sorusu ile, strateji tartışmaları ile ilişkili değerlendiriyor ve her iki soruyu bugünün hizmetine çağırıyoruz. Bu bakımdan sayıda, hegemonya, pasif devrim, siyasal partiler ve sınıflar sorunsallarının mevcut politik/pratik gerçeklik içinden tartışıldığı makalelere yer verdik.

Amaç böyle olunca, yeni dönemde Gramscici çalışmaların yükselişe geçişinde dikkate değer bir olgu olan Siyasal İslam ve onun AKP eliyle yürüttüğü hegemonya projesinin Gramscici analizlerini ele almamak mümkün değildi. Gramsci’nin karşı hegemonya projesinin örgütlenmesi sürecini praksis felsefesinden bağımsız görmediğini dikkate alarak, öncelikle hegemonya projesinin çözümlenmesi gerektiğini düşündük. Marx’ı izleyerek “bir sorunun formülasyonu, onun çözümüdür” anlayışını Gramsci’yle güncellemeyi hedefledik.

Günümüzde hegemonya tartışmalarının devreye sokulduğu politik pratik gerçeklik, Siyasal İslam’ın yükselişinden ve kurduğu hegemonyadan bağımsız değil. Bu noktada AKP’nin yükselişi ve bu yükseliş öncesinde bir hegemonya projesi olarak Siyasal İslam’ın düzen içine soğurulmasını tarif eden uyumlulaştırma süreci, birçok çalışmanın konusu olmaya başladı. Bir yandan Gramscici çerçevenin daha fazla kullanıma sokulmasıyla ilerleyen bu süreç, diğer yandan da Gramsci’nin yorumlanma biçimlerine ilişkin teorik tartışmaları alevlendirdi. Batı akademisinde AKP’ye ilişkin analizlerde giderek ismini duyuran Cihan Tuğal’ın *Pasif Devrim* adlı çalışması, bu fitili ateşleyen önemli çalışmalardan birisi olarak görülebilir. Bu nedenle sayıda öncelikle hegemonya projesinin analizini olduğu kadar, bu çalışmaların Gramscici açıdan da eleştirel bir çözümlemesinin yapılmasını hedefledik.

Bu çerçevede Nottingham Üniversitesi’nden Adam David Morton, Cihan Tuğal’ın *Pasif Devrim* adlı kitap çalışmasını merkeze alarak, Praksis için uzun bir eleştirel inceleme kaleme aldı. Gramsci’nin Weber’den bir çerçeve içinden “yeniden” yorumlanmasını eleştiren Adam David Morton, “Sosyolojik Marksizm’in Sınırlılıkları” başlıklı makalesinde Tuğal’ın çalışmasının Gramscici teorik çerçeve içinden nasıl yorumlanabileceğini ve eleştirilebileceğini tartıştı. Sümercan Bozkurt ve Elif Uzgören tarafından Türkçe’ye çevrilen bu makalede Gramsci’nin teorisini sınıfsızlaştıran ve sınıfları siyasal ve ideolojik süreçlerden ve hegemonya ilişkilerinden soyutlayan yeni Gramscici yorumların türetilmesinin bizzat Gramsci’nin teorisinin aşındırılması anlamına geldiğini öne süren Morton, Tuğal’ı Türkiye’deki liberal sivil toplumcu tezlerin etkisiyle Gramsci’yi yeniden yorumlamakla eleştiriyor. Morton’un bu önemli eleştirilerinin pasif devrim tartışmalarını daha da alevlendireceğini düşünüyoruz.

Diğer taraftan, Berkeley Üniversitesi’nde Sosyoloji bölümü öğretim üyesi olan Cihan Tuğal, *Pasif Devrim* adlı çalışmasına dönük olarak Adam David Morton tarafından kaleme alınan bu eleştirileri, dergimiz için kaleme aldığı bir makaleyle yanıtladı. “Pasif Devrimlerde Toplum, Siyaset ve Bloklar” başlığını taşıyan ve sayı editörleri Deniz Yıldırım ile Ebru Deniz Ozan tarafından Türkçeleştirilen makalesinde Tuğal, Morton’un eleştirilerine pasif devrim kavramlaştırmasını karşı devrim ve yukarıdan devrim

kavramlaştırmaları ile karşılaştırarak yanıt verirken; bir yandan da Gramsci'nin "has" yorumlarına ilişkin bir tartışmanın katılık yaratacağını belirterek, bir tür Ortodoks Gramsciciliğin doğuşuna neden olacak böyle bir tartışmanın tarafı olmayacağını ifade etti. Adam David Morton ile Cihan Tuğal'ın pasif devrimlerin kavramsallaştırılmasına ilişkin bu anlamlı tartışmalarının, Türkiye'de Gramscici yorumlama biçimlerine ilişkin ilgiyi daha da pekiştireceğini düşündüğümüz gibi, aynı zamanda da pasif devrim kavramlaştırmasıyla ilgili tartışmaları da ateşleyeceğini umuyoruz.

Tuğal'ın Morton'un eleştirilerine verdiği yanıtı, ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesi Galip Yalman'la, sayı editörlerinden Deniz Yıldırım'ın gerçekleştirmiş olduğu uzun söyleşi izliyor. Söyleşide Yalman, hem dünyada hem de özel olarak Türkiye'de Gramsci'ye olan teorik ilginin hangi politik-pratik bağlamlarda yükselişe geçtiğine ilişkin oldukça yararlı bir dönemlendirme denemesi sunuyor. Bu dönemlendirme sonucundaysa, özellikle son dönemde Siyasal İslamın yükselişini merkeze alan çalışmalarda gözle görülür biçimde yükselişe geçen Gramscici yorumlama ve anlama çabalarının teorik katkı ve açmazlarına dair önemli tespitler sunuyor. Bir yanılla Morton ile Tuğal arasında geçen teorik tartışmaya devam niteliği taşıyan ve Praksis Yayın Kurulu üyesi Sinan Yıldırım tarafından deşifre edilen Yalman'ın söyleşi, güncel Gramscici analizleri anlamak ve Gramsci'nin "yeni" olanı açıklamak açısından sunduğu teorik imkanları göstermek adına oldukça yararlı bir katkı.

AKP, pasif devrim, hegemonya ve sınıfsallık tartışmalarını Gökhan Demir ve Ali Yalçın Göymen'in "Antonio Gramsci'nin Organik Bütünlük Anlayışı Çerçevesinde Devrimi Yeniden Düşünmek" başlıklı makaleleri izliyor. Bu makale, söz konusu teorizasyon sürecinde Gramsci'nin praksis vurgusunun politik pratikle ve devrimi yeniden düşünmekle nasıl ilişkilendirilmesi gerektiğine ilişkin önemli bir katkı sunuyor. Sayımızın "ne yapmalı?" sorusunu Gramsci'yle yanıtlama arayışını tamamladığını düşündüğümüz bu makalede Demir ve Göymen, Gramsci'nin yaklaşımının "toplumsal ilişkileri kuran insanların gerçekleştirdikleri pratik ile teorinin ilişkisi açısından" önemine vurgu yapıyor ve "Gramsci'den yola çıkarak devrimi düşünmenin mevcut üretim ilişkileri ve mülkiyet biçimlerini olduğu kadar, insanların eylemlerini belirleyen egemen düşünce biçimlerini dönüştürmeyi de içermesi gerektiği" sonucuna ulaşıyor.

Özellikle karşı hegemonya gündemi üzerinden yeni tartışmaların kapısını açmasını umduğumuz bu makaleyi Fuat Özdiñç ve Ümit Özger'in "Antonio Gramsci'nin Türkiye Serüveni" başlıklı bir bibliyografya incelemesi izliyor. Gramsci'nin çalışmasının olduğu kadar Gramscici çalışmaların da Türkiye'deki yükseliş serüvenini gözler önüne seren bu inceleme, bir tarihsel dönemlendirme imkanı sunduğu kadar, politik pratikteki gelişmelerle Gramscici çalışmaların yükseliş arasındaki teorik bağı görmek açısından da önemli bir yeniden okuma fırsatı sunuyor.

Berkay Aydın ve Seher Sağıroğlu'nun "İslami Burjuvazinin Siyasal İktisadı: MÜSİAD Örneği" başlıklı makaleleri ise, AKP'nin hegemonya projesini ele alırken, egemen sınıf içi kutuplaşmaların daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacak bir analizin kapısını aralıyor. İslami burjuvazi olarak da anılan ve ağırlıklı olarak MÜSİAD çevresinde örgütlenmiş sermaye gruplarının sınıfsal ve siyasal projelerinin anlaşılmasının bugünkü hegemonya projesinin daha iyi çözümlenmesi açısından önemine vurgu yapan yazarlar, MÜSİAD'ın hegemonya dinamiklerine Gramscici bir yaklaşımla eğilerek ilk üç makale ve söyleşideki tartışmaları ilerletiyor.

Hem teoride hem de pratikte Gramsci, var olan gerçeği anlamak ve onu dönüştürmek adına önemli imkanlar sunuyor. Praksis dergisi olarak bu imkanların genişletilmesine ve tartışmaların derinleştirilmesine dönük bir dosya ile karşınıza çıkıyoruz.

Öte yandan sayımızda iki tane dosya dışı yazı ve bir sempozyum değerlendirmesi bulunuyor. Ümit

Akçay'ın, "2001 Krizinin Gölgesinde Yeni Sanayi Politikaları Üzerine Bir Not" başlıklı yazısı son yıllarda devlet, sermaye ve bazı düşünce kuruluşlarının geliştirdikleri sanayi politikaları önerilerini sermaye birikiminin çelişkili sürekliliğini vurgulayan bir perspektiften inceliyor. Akçay'ın burjuva iktisat çalışmalarına terk edilen tartışmalara dair Marksist bir politika analizi yapma girişimini oldukça değerli bir katkı olarak görüyoruz. Bu katkıyı, Koray R. Yılmaz'ın kalema aldığı "Değerler ve Değer Yaratma Süreci: İşletme Tarihi Bağlamında Bir Deneme ya da Politik İktisadın Sosyolojik Eleştirisine Eleştiri" başlıklı yazı takip ediyor. Yılmaz, Marksist incelemelerin yetersiz kaldığı bir alana, işletme tarihine, yönelirken, Marksist anlamda değer elde etme süreci ile sosyal-kültürel değerlerin (yeniden) inşası süreçlerinin birarada gelişimine yönelik iddiasını Arçelik şirketi tarihi içerisinde gösteriyor. Bu anlamda yazı, kültürel ve sosyolojik çalışma literatürüne yönelik önemli bir Marksist müdahale girişimine dönüşüyor. Son olarak, geçtiğimiz Aralık ayında gerçekleştirilen "Devrimci-Halkçı Yerel Yönetimler Sempozyumu" üzerine bir değerlendirme yazısıyla Praksis'in 27. sayısını tamamlıyoruz.

İyi okumalar...